

KUNTAINFO

Helsinki 13.2.2017

3/2017

Toimeentulotukea koskevaan lainsäädäntöön muutoksia 1.1.2017 alkaen

Tausta

Perustoimeentulotuen myöntäminen ja tuen maksaminen siirtyvät kunnilta Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi vuoden 2017 alusta lukien. Toimeentulotukea haetaan 1.1.2017 alkaen Kansaneläkelaitokselta. Täydentävä toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki jäävät edelleen kuntien hoidettaviksi.

Kunta voi vuoden 2016 aikana tehdyn tukipäätöksen perusteella myöntää perustoimeentulotukea enintään 31 päivään maaliskuuta 2017 saakka.

Toimeentulotuki säilyy hakemuksen perusteella myönnettävänä ja viimesijaisena, luonteeltaan tilapäisenä ja tarveharkintaisena taloudellisena tukena, joka on osa sosiaalihuoltoa. Tuella on erityinen asema perustuslain tarkoittaman ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan ja välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon takaamisessa. Tukeen liittyy kiinteästi yksilöllisiä ja perhekohtaisia palveluja, etenkin sosiaalityö.

Lainuudistus ei muuta myöskään toimeentulotuen tasoa eikä tuen myöntämisperusteita. Eräitä täydentävänä toimeentulotukena huomioituja pääosin vähäisempää harkintaa edellyttävistä ja usein toistuvista menoeristä siirretään Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotuessa huomioitaviksi. Tukeen liittyvät päätöksenteon määrääjät säilyvät ennallaan ja ne ulotetaan koskemaan myös Kansaneläkelaitosta. Kansaneläkelaitoksen tulee tehdä yhteistyötä kunnan kanssa. Sosiaalityön rooli korostuu kunnan harkitessa täydentävän toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistä hakijalle.

Asiakas voi hakea samalla hakemuksella sekä Kansaneläkelaitoksen myöntämää perustoimeentulotukea että kunnan myöntämää täydentävää toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea. Kansaneläkelaitoksen on siirrettävä hakemus kuntaan, jos hakemukseen sisältyy muita kuin perusosaan tai muihin perusmenoihin sisältyviä menoja ja asiakas erikseen pyytää hakemuksen siirtämistä. Asiakas voi myös itse hakea täydentävää toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea kunnasta saatuaan perustoimeentuloa koskevan päätöksen Kansaneläkelaitoksesta. Kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kunta voisi kuitenkin poikkeuksellisesti myöntää ehkäisevää toimeentulotukea ilman, että Kansaneläkelaitos on ensin arvioinut ja ratkaissut asiakkaan oikeutta perustoimeentulotukeen.

Toimeentulotuen kehittäminen, ohjaus ja johtaminen säilyvät sosiaali- ja terveysministeriöllä. Sosiaali- ja terveysministeriö on tukenut kunnassa tehtävää toimeentulotukityötä toimeentulotukilain

soveltamista koskevalla oppaalla (STM:n julkaisuja 2013:4, ks www.stm.fi). Ministeriö tulee päivittämään opastaan toimeentulotuen lainuudistuksen johdosta vuoden 2017 alussa.

Muutokset toimeentulotuesta annettuun lakiin (toimeentulotukilaki 1412/1997, muutettuna lailla 815/2015) sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin (1704/2009, muutettuna lailla 816/2015) tulevat voimaan 1.1.2017. Lisäksi 1.1.2017 voimaan tulevalla erillisellä lailla (1107/2016 ja 1108/2016) on muun muassa täsmennetty Kansaneläkelaitoksen ja kunnan välistä työnjakoa toimeentulotuen hakemiseen ja hakemuksen siirtämiseen liittyen sekä salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä Kansaneläkelaitoksen ja kunnan välillä.

Kansaneläkelaitos avasi 12.12.2016 perustoimeentulotuen verkkosivustonsa (www.kela.fi/toimeentulotuki) ja on alkanut vastata perustoimeentulotukea koskeviin kysymyksiin (www.kela.fi/kysy-kelasta sekä puhelinpalvelu 020- 692 207). Tammikuun 2017 perustoimeentulotukea voi hakea Kansaneläkelaitokselta paperilomakkeella 1.12 alkaen (www.kela.fi/lomakkeet) ja perustoimeentulotuen verkkoasiointi avattiin 12.12. osoitteessa www.kela.fi/asiointi. Perustoimeentulotukea voi edelleen hakea myös suullisesti. Kansaneläkelaitoksella on ollut oikeus tehdä perustoimeentulotukipäätöksiä 15.12.2016 lukien.

Uudistuksen tavoitteet

Lainuudistuksen tavoitteena on muun muassa parantaa ihmisten yhdenvertaisuutta perustoimeentulotuen saamisessa, helpottaa ja yksinkertaistaa asiakkaiden asiointia, tehostaa viranomaistoimintaa sekä vähentää kuntien tehtäviä. Valtakunnallisena toimijana Kansaneläkelaitos antaa vakuutuspiireille perustoimeentulotukea koskevat yhtenäiset tulkinta- ja menettelyohjeet. Perustoimeentulotukea koskevien tehtävien hoidon siirtyminen Kansaneläkelaitokselle mahdollistaa myöntämismenettelyjen tehostamisen ja sitä kautta kuntien henkilöstöresurssien tähän asti tehokkaamman suuntaamisen sosiaalihuollon asiakastyöhön. Tämän arvioidaan tehostavan myös toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaiden tukemista itsenäiseen selviytymiseen ja irrottautumiseen toimeentulotukiasiakkudesta.

Tavoitteena on myös kuntien ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyön tehostaminen. Tavoitteena on ollut, että Kansaneläkelaitos ja kunnat toimivat joustavasti, hallinnollisesti tehokkaasti ja tiiviissä yhteistyössä. Kansaneläkelaitoksen velvollisuus ohjata ja neuvoa asiakkaita sekä tunnistaa asiakkaan tarve sosiaalihuollon palveluihin kasvaa. Uudistuksen jälkeen kuntien sosiaalityön merkitys korostuu.

Uudistus antaa Kansaneläkelaitokselle mahdollisuuden informoida siellä myös muiden etuuksien vuoksi asioivia asiakasryhmiä, mikä lisää asiakkaiden tietoisuutta saada ensisijaisia etuuksia täydentävää perustoimeentulotukea. Tällä voidaan osaltaan edistää ihmisten taloudellista yhdenvertaisuutta ja jokaisen oikeutta taloudelliseen vähimmäisturvaan. Etuuksien yhteensovitus on jatkossa helpompaa. Pidemmällä aikavälillä perustoimeentulotuen siirron voidaan arvioida vähentävän Kansaneläkelaitoksen valtakunnallisen tietojärjestelmän ansiosta päällekkäistä selvittelytyötä, virheitä ja oikaisuja samoin kuin niihin liittyviä takaisinperintöjä sekä suoranaisia väärinkäytöksiä.

Perustoimeentulotukea koskevan päätöksenteon arvioidaan nopeutuvan, koska Kansaneläkelaitoksella on tiedossaan Kansaneläkelaitoksen tuensaajille maksamia etuuksia sekä niiden vireillä oloa koskevat tiedot. Kansaneläkelaitos voi myös kiirehtiä ensisijaisen etuuden ratkaisemista, mikä vä-

hentää toimeentulotukiasiakkuuksien määrää ja toimeentulotuen myöntämistä tulevaa etuutta vastaan ei enää tarvittaisi tähänastisessa laajuudessa.

Uudistuksen keskeinen sisältö

1. Asiointimalli

Kansaneläkelaitos myöntää perustoimeentulotuen Suomessa oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Täydentävä toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki ovat edelleen kuntien vastuulla. Pääsääntöisesti toimeentulotukihakemus jätetään Kansaneläkelaitokselle.

Asiakas voi samalla hakemuksella hakea sekä Kansaneläkelaitoksen myöntämää perustoimeentulotukea että kunnan myöntämää täydentävää toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea. Kansaneläkelaitos ratkaisee asiakkaan asian kiireellisyyden. Sen on tarvittaessa yhteistyössä asianomaisen kunnan kanssa arvioitava, onko asiakkaan täydentävän tuen tai ehkäisevän tuen tarve kiireellinen. Jos tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, Kansaneläkelaitoksen on myös käsiteltävä hakemus perustoimeentulotuen osalta kiireellisenä (14 d §)

Kansaneläkelaitos kehittää perustoimeentulotuen sähköistä käsittelyä hakemusvaiheesta lähtien. Sillä on kaikkiaan 392 palvelupistettä, joissa asiakkaalla on mahdollisuus asioida henkilökohtaisesti, ja palvelua voidaan antaa myös puhelimitse. Kansaneläkelaitos rakentaa toimintamallin, jossa tuen hakeminen ja vastaanottaminen myös kiireellisissä tapauksissa on mahdollista myös niiden kuntien alueilla, joissa Kansaneläkelaitoksella ei ole toimipisteitä.

Kansaneläkelaitokselle kuuluvaan yleiseen ohjaus- ja neuvontavelvoitteen kuuluu myös asiakkaan ohjaus hakemaan hänelle kuuluvia toimeentulotukeen nähden ensisijaisia etuuksia. Kansaneläkelaitos järjestää tuenhakijalle mahdollisuuden keskustella henkilökohtaisesti Kansaneläkelaitoksen toimihenkilön kanssa perustoimeentulotuen myöntämisen osalta.

Kansaneläkelaitos on tietyissä tilanteissa velvollinen siirtämään hakemuksen kuntaan. Siirtovelvollisuus on, jos hakemukseen sisältyy muita kuin perusosaan tai muihin perusmenoihin sisältyviä menoja ja asiakas erikseen pyytää hakemuksen siirtämistä (14 d §). Siirtovelvollisuuden rajaamisen tavoitteena on, että kuntaan tulisi siirrettäväksi sellaisia hakemuksia, joihin on vakiintuneen oikeus- ja myöntämiskäytännön perusteella ennen siirtoaakin myönnetty täydentävää toimeentulotukea. Tämä ei kuitenkaan rajoita asiakkaan oikeutta hakea itse täydentävää toimeentulotukea tai ehkäisevää toimeentulotukea kunnasta saatuaan ensin Kansaneläkelaitokselta perustoimeentulotukea koskevan päätöksen.

Poikkeustilanteissa kunta voi myöntää toimeentulotukea kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi ilman, että Kansaneläkelaitos on ensin arvioinut ja ratkaissut asiakkaan oikeuden perustoimeentulotukeen (14 §). Tuki myönnettäisiin näissä tilanteissa ehkäisevänä toimeentulotukena. Tällä varmistetaan se, että asiakas saa apua akuuteissa kriisitilanteissa ja erityistilanteissa silloin, kun Kansaneläkelaitoksen toimipaikka ei ole auki.

2. Kansaneläkelaitoksen ja kunnan yhteistyö asiakkaan asioiden hoidossa

Kunnan ja Kansaneläkelaitoksen on lainuudistuksen mukaan tehtävä yhteistyötä toimeentulotuen tarkoituksen toteuttamiseksi. Toimeentulotukiasiakkaan kannalta on tärkeää, että hän saa myös tarvitsemansa sosiaalihuollon palvelut. Tämän vuoksi uudistuksessa on eri tavoin pyritty korostamaan kunnan ja Kansaneläkelaitoksen tiedonvaihtokanavia ja yhteistyön rakenteita, sujuvaa tiedonkulkua ja selkeitä asiointikäytäntöjä.

Sosiaalihuoltolakia ei pääsääntöisesti sovellettaisi Kansaneläkelaitokseen sen myöntäessä perustoimeentulotukea, koska sosiaalihuoltolaki on säädetty koskemaan pääsääntöisesti kunnallista sosiaalihuoltoa. Toimeentulotukilakiin on kuitenkin otettu joitakin viittaussäännöksiä sosiaalihuoltolakiin (1301/2014), miltä osin Kansaneläkelaitos soveltaa sosiaalihuoltolakia perustoimeentulotukiasioita ratkaistessaan. Sosiaalihuoltolakia koskevissa viittauksissa (toimeentulotukilain 4 §) on kyse lähinnä tilanteista, joissa Kansaneläkelaitoksen on tehtävä yhteistyötä kunnan ja muiden viranomaisten kanssa sekä mm. kunnassa tehtävästä asiakassuunnitelmasta. (Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35, 39 ja 41 §).

Ohjaus Kansaneläkelaitoksesta kunnan sosiaalihuoltoon

Kansaneläkelaitoksen on tarvittaessa neuvottava ja ohjattava perustoimeentulotuen hakijaa hakeutumaan kunnan sosiaalihuollon palveluihin (toimeentulotukilain 4 §). Kansaneläkelaitoksen on sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:ssä tarkemmin määritellyin perustein ja edellytyksin otettava yhteyttä myös kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen asiakkaan tuentarpeen arvioimiseksi sekä tehtävä ilmoitus henkilön sosiaalihuollon tarpeesta. Sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu ilmeinen sosiaalihuollon tarve voi käytännössä ilmetä esimerkiksi pitkäaikaisena, useita kuukausia kestäneenä perustoimeentulotuen asiakkuutena. Keskustelussa asiakkaan kanssa esiin nousevat elämänhallinnan ongelmat saattavat olla seikkoja, jotka viittaavat henkilön olevan sosiaalihuollon ja sen palvelujen ilmeisessä tarpeessa.

Laissa säädettyissä tilanteissa näin toimitaan myös ilman asiakkaan antamaa suostumusta. Ilman asiakkaan suostumusta Kansaneläkelaitos voisi tehdä ilmoituksen kuntaan esimerkiksi silloin, kun henkilön toimintakyky on vanhenemisen myötä alentunut sillä tavoin, että hän ei enää kykene vastaamaan omasta huolenpidostaan. (Sosiaalihuoltolain 35 §).

Jos Kansaneläkelaitos joutuu alentamaan asiakkaan toimeentulotuen perusosaa, sen tulee tiedottaa hakijalle kunnan velvollisuudesta laatia hänelle asiakassuunnitelma ja ohjata asiakas kunnan sosiaalitoimen asiakkaaksi suunnitelman laatimista varten. Kansaneläkelaitoksen tulee myös välittömästi toimittaa kunnan sosiaalitoimelle tiedoksi perusosan alentamista koskeva päätös ja ilmoittaa tästä hakijalle.

Lastensuojelutilanteissa korostuu puolestaan lapsen edun toteuttamisen vaatimus. Asiakkaan suostumuksen hankkiminen ei saa viivästyttää viranomaisyhteydenottoa siten, että lapsen tilanne vaarantuu. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä säädetään erikseen lastensuojelulain (417/2007) 25 ja 25 a §:ssä. Kansaneläkelaitos on lisätty lainkohdan ilmoitusvelvollisten joukkoon, ja Kansaneläkelaitoksen palveluksessa oleva on velvollinen ilmoittamaan viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos hän on tehtävässään saanut tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on kyseisen henkilön arvion mukaan syytä selvittää.

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaanti kunnasta. Kunnan oikeus saada tietoja Kansaneläkelaitokselta

Uudistetussa toimeentulotukilain 18 a §:ssä säädetään Kansaneläkelaitoksen ja kunnan välisestä salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada kunnan sosiaalihuollon viranomaiselta pyynnöstä käsiteltävään olevan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi välttämättömät kunnan sosiaalihuollon viranomaisen hallussa olevat tiedot ja selvitykset. Tiedot on annettava maksutta ja salassapitosäännösten estämättä.

Kunnan sosiaalihuollon viranomaisen oikeuteen saada pyynnöstä Kansaneläkelaitokselta toimeentulotukilain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momenttia (laki 812/2000).

Kunnan tulee kuitenkin antaa oma-aloitteisesti Kansaneläkelaitokselle perusosan alentamisharkinnassa tarvittavat tiedot toimeentulotukilain 10 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa ja 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Tiedot on annettava salassapitosäännösten ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä. Tietojen luovutus koskee kunnan tiedossa tai vastuulla olevia henkilöitä, joiden toiminta on toimeentulotukilain näkökulmasta arvioituna moitittavaa. Edellä mainittujen säännösten tarkoittamina kohderyhminä ovat kunnan vastuulla olevat kotoutujat ja kuntouttavan työtoiminnan piirissä olevat henkilöt. Alentamisharkinnassa tarvittavilla tiedoilla tarkoitetaan kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitettua maahanmuuttajaa, joka ei ole työvoimahalinnon toimenpiteiden piirissä ja joka on laiminlyönyt velvollisuutensa osallistua kotoutumissuunnitelmaan ja kotoutumiseen liittyviin häntä velvoittaviin toimiin. Lisäksi tarkoitetaan kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain soveltamisalan piiriin kuuluvaa henkilöä, joka on laiminlyönyt velvollisuutensa osallistua kuntouttavan työtoiminnan aktivointisuunnitelmaan liittyviin ja lain tarkoittamiin kuntoutujaa velvoittaviin toimiin.

Kunta harkitsee tietojen toimittamisen tarpeellisuuden tuensaajan kokonaistilanteen huomioon ottaen sekä ottaen huomioon sen, että alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista muutenkaan voi pitää kohtuuttomana. Säännöksen tarkoituksena on antaa kunnalle mahdollisuus harkita tietojen luovuttamista edellä mainituin perustein.

Lisäksi Kansaneläkelaitoksen tulee antaa kunnalle salassapitoa ja muiden tiedon antamista koskevien rajoitusten estämättä oma-aloitteisesti tiedot perustoimeentulotuen alentamispäätöksestä. Samoin sen tulee antaa kunnalle toimeentulotukihakemuksen käsittelyyn liittyvät tiedot toimeentulotuen hakemista ja asian siirtämistä koskevissa tilanteissa.

Lain uudessa 18 b §:ssä säädetään kunnan oikeudesta saada toimeentulotukiasian käsittelemistä varten salassa pidettäviä henkilötietoja asiakkaan suostumuksesta riippumatta Kansaneläkelaitokselta ja veroviranomaisilta teknisen käyttöyhteyden avulla. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada vastaavia salassa pidettäviä henkilötietoja kunnan sosiaaliviranomaisilta ja veroviranomaisilta.

Sosiaalihuollon palvelujen saaminen kunnasta

Toimeentulotukea on myönnetty kunnassa osana kunnan sosiaalityön palveluja tai kiinteässä yhteydessä niihin. Kunta voi tarjota toimeentulotukea hakevalle asiakkaalle tarpeen mukaisia sosiaalipalveluja esimerkiksi toimeentulotukiasiakkuuden pitkittyessä, erilaisissa elämän kriisitilanteissa ja taloudenhallinnan vaikeuksissa ilman, että asiakkaan täytyy näitä palveluja erikseen hakea. Huhtikuun 2015 alussa voimaan tullut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) sisältää asiakasprosessia koskevia säännöksiä, joilla nopeutetaan asiakkaan ohjautumista tarvittavien palvelujen piiriin.

Toimeentulotuen yhteydessä tehtävällä sosiaalityöllä on edelleen suuri merkitys. Perustoimeentulotuen toimeenpanon siirtyessä Kansaneläkelaitokselle kunnan on huolehdittava siitä, että asiakkaalla on edelleen mahdollisuus saada kunnan sosiaalihuollon palveluja niitä tarvitessaan. Kansaneläkelaitoksen ja kunnan asiakasyhteistyöllä tulisi varmistaa, että muun muassa asiakkaan toimeentulotuen tarpeeseen vaikuttaviin seikkoihin voidaan puuttua ajoissa.

Monialaisen viranomaisyhteistyön velvoite sisältyy sekä sosiaalihuoltolain että toimeentulotukilain uudistukseen (ks luku 3.1 alla).

On huolehdittava siitä, että myös ainoastaan tai pääosin Kansaneläkelaitoksessa asioivat henkilöt tai perheet saavat tarvitsemansa tiedot kunnan sosiaalihuollon palveluista. Kansaneläkelaitoksen on toimeentulotukilain 4 §:n 3 momentin nojalla tarvittaessa neuvottava perustoimeentulotuen hakijoita kunnan sosiaalihuollon palveluista ja ohjattava asiakasta tarvittaessa henkilökohtaisesti hakeutumaan niiden piiriin.

Asiakkaan ohjausta korostetaan myös tilanteissa joissa Kansaneläkelaitos joutuu alentamaan asiakkaan perusosaa sekä tapauksissa, joissa asiakkaan asia on käsiteltävä kiireellisesti.

Asiakkaalla on toimeentulotukilain 14 e §:n mukaan oikeus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän tai sosionomin kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä pyynnöstään. Lisäksi asiakkaalla on oikeus keskustella perustoimeentulotuen myöntämisen osalta Kansaneläkelaitoksen toimihenkilön kanssa vastaavassa ajassa. Uudistetun lainkohdan mukaan kunnan tulee tiedottaa toimeentulotukiasiaa käsitellessään asiakkaalle hänen tästä oikeudestaan. Asiasta tiedottaa asiakkaalle myös Kansaneläkelaitos.

Perustoimeentulon siirto antaa kunnille mahdollisuuden kohdentaa sosiaalityön ja -ohjauksen resursseja sosiaalihuollon asiakastyöhön. Lainuudistuksen perusteluissa todetaan, että on tärkeää varmistaa se, että asiakkaan sosiaalityön tai muun sosiaalihuollon tuen tarve tulisi esiin ja siihen reagoitaisiin myös uudessa järjestelyssä, jossa perustoimeentulotuen myöntää Kansaneläkelaitos. Yhteistyö on erityisen tärkeää nuorten saamiseksi avun piiriin ja pitkäaikaisiksi muodostuvissa asiakkuuksissa.

3. Toimeentulotuen rakenne

Toimeentulotuen sisältö ja rakenne säilyy uudistuksesta pääosin ennallaan. Toimeentulotuki koostuu toimeentulotukilain mukaan *perustoimeentulotuesta* (lain 7 §), johon kuuluvat perusosa (7 a §)

ja muut perusmenot (7 b §) sekä *täydentävästä toimeentulotuesta* (7 c §) ja *ehkäisevästä toimeentulotuesta* (1 §, 13 §).

Eräitä täydentävänä toimeentulotukena huomioituja menoja siirretään Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotuessa huomioitaviksi. Kyse on toimeentulotuen pääosin vähäisempää harkintaa edellyttävistä ja usein toistuvista täydentävän tuen piirissä olleista menoeristä. Toimeentulotuessa huomioitavien asumisesta aiheutuvien menojen osalta harkinta keskitetään mahdollisimman laajalti perustoimeentulotuen myöntämisharkinnan yhteyteen. Täydentävästä toimeentulotuesta Kansaneläkelaitoksen päätettäviksi siirtyvät menoerat ovat välttämättömät muuttokulut ja takuuvuokra sekä lasten päivähoitomenot. Lisäksi perusmenoina huomioidaan eräitä muita menoja, joiden ei katsota sisältävän sellaista erityistä harkintaa ja henkilön tai perheen tarpeen arviointia, joka olisi jätettävä kunnan sosiaalitoimen tehtäväksi.

3.1. Perusosa (7 §)

Tuen perusosaa koskevan ratkaisun antaa asiakkaalle Kansaneläkelaitos osana perustoimeentulotukipäätöstä. Toimeentulotuen perusosalla katettavia menoja ovat muun muassa perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot kuten ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot.

Perusosan määrittelevästä lain 7 a §:stä on teknisenä muutoksena poistettu sana ”televisioluvasta”, koska tämän käyttömaksun perimisestä on luovuttu.

Perusosaan sisältyviin puhelimen käytöstä aiheutuviin menoihin rinnastettiin lainuudistuksessa henkilökohtaisen tietoliikenteen käytöstä aiheutuvat kustannukset, kuten verkkoasiointi, tietoliikenteen käyttö, matkapuhelimen ja tietokoneen internetliittymän käyttö.

Lainuudistus ei koske perusosan määrää tai sen indeksitarkistusta.

3.2. Toimeentulotuen muut perusmenot (7 b §)

Tuen muita perusmenoja koskevan ratkaisun antaa asiakkaalle Kansaneläkelaitos osana perustoimeentulotukipäätöstä. Menojen tarpeellisuuden arvioinnin perusteita ei lainuudistuksessa muutettu. Toimeentulotuessa huomioitavat muut perusmenot otetaan tukea määrättäessä huomioon tarpeellisen suuruisina, minkä vuoksi tuenhakijan on aina tarvittaessa esitettävä niihin liittyvät selvitykset menon tarpeellisuudesta. Menot otetaan yleensä huomioon todellisen suuruisina, jollei niitä ole pidettävä kohtuuttomina.

Lainuudistuksessa tuen muihin Kansaneläkelaitoksessa ratkaistaviin perusmenoihin siirrettiin täydentävästä toimeentulotuesta tarpeellisen suuruisina hyväksyttävät asuntoon muuttoon liittyvät menot, kuten välttämättömät muuttokulut ja takuuvuokra sekä lasten päivähoitomenot. Lisäksi perusmenoina mainitaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot, lapsen tapaamisesta lapsen kanssa eri taloudessa asuvalle vanhemmalle aiheutuvat menot siltä osin, kun ne perustuvat kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätöksen toimeenpanoon, sekä välttämättömän henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot. Asumismenot muodostavat tärkeimmän ja suurimman osan toimeentulotuen muista perusmenoista. Päätöksen näistä tekee Kansaneläkelaitos.

Asumismenot

Toimeentulotuen muihin perusmenoihin kuuluvina kunta on ottanut huomioon muun muassa tarpeellisen suuruisiksi harkitut asumismenot. Asumismenojen hyväksymiseen liittyviä harkintaperusteita ei lainuudistuksessa muutettu.

Lainuudistuksen tarkoituksena on pysyttää vakiintunut käytäntö asumismenojen tarpeellisen suuruisen määrän arvioinnissa. Asumismenojen huomioon ottamisen tarkoituksena on turvata hakijan asuminen. Kuten aikaisemminkin, asumismenojen tarpeellista suuruutta harkittaessa otettaisiin huomioon asunnon koko ja laatu suhteessa perheen kokoon ja tarpeisiin sekä kohtuullista asumista-soa vastaava kustannustaso paikkakunnalla. Kohtuulliset asumismenot otetaan huomioon todellisen määräisinä.

Toimeentulotukilain tarkistetun 7 b §:n lakiviittaus kohdistuu uuden asumistukilain 9 §:ään ja siinä mainittuihin asumismenolajeihin. Perustoimeentulotuessa tarpeellisen suuruisina hyväksyttävien asumismenojen määrää ei jatkossakaan määritellä asumistukea koskevan lainsäädännön perusteiden, vaan menojen tarpeellinen suuruus arvioidaan lähtien tosiasiallisista kustannuksista. Menoja arvioidessaan Kansaneläkelaitos voi ottaa huomioon tuen hakijan asumiseen ja olosuhteisiin liittyvät erityistarpeet kuten esimerkiksi lasten koulunkäyntimahdollisuudet, erityinen hoidon tarve tai vammaisen henkilön tarvitsemien apuvälineiden aiheuttama tilantarve.

Käytännön toiminnassaan Kansaneläkelaitos voi arvioidessaan tarpeellisen suuruisista asumismenojen määrää hankkia kunnista viitetietoja kuntakohtaisista asumismenoista ja käyttää näitä tietoja arvioidessaan kunkin kunnan ja alueen perustoimeentulotuessa hyväksytyä asumismenojen tasoa.

Asumistukilain 9 §:n 3 momentissa mainittu hyväksyttävien ruokakunnan kokoon perustuvien laskennallisten hoitomenojen määrittely ei sovellu toimeentulotukeen, koska tukea myönnettäessä hoitomenot otetaan huomioon todellisten menoerien mukaan, kuitenkin tarpeellisen suuruisina.

Välttämättömyyden perusteella arvioitavat menoerät ovat asuntoon muuttoon liittyvät menot ja muun kuin yhtiömuotoisen omistusasunnon menot sekä välttämättömän henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot. Näiden menojen suuruus huomioidaan tarpeellisen suuruisena.

Asumismenojen hyväksyttävä suuruus

Uudistetun toimeentulotukilain 7 b §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittujen asumistukilain 9 §:ssä tarkoitettujen asumismenojen lisäksi lainkohdassa huomioidaan menoina myös muun kuin yhtiömuotoisen omistusasunnon (kuten omakotitaloasunto) välttämättömät hoitomenot. Lainkohta on uusi, vaikka näitä menoja on vakiintuneesti hyväksytty toimeentulotukea määrättäessä. Merkittävimpiä tällaisen muun kuin yhtiömuotoisen omistusasunnon välttämättömiä hoitomenoja ovat lämmityskustannukset (esimerkiksi lämmityssähkömenot), vesimaksut ja kiinteistökohtaiset menot. Viimeksi mainittuja kiinteistökohtaisia menoja ovat muun muassa kiinteistön hoidosta aiheutuvat menot, nuohousmaksut, vakuutusmaksut, kiinteistövero sekä tontin vuokra. Mainittujen menojen osalta Kansaneläkelaitoksen tulisi perustoimeentulotuen myöntämisharkinnassa ottaa menojen määrään liittyvän kohtuullisuusharkinnan ohella muihin menoeriin verrattuna korostetusti huomioon niiden välttämättömyys toimeentulotuen asiakkaalle.

Toimeentulotukilain 7 b §:n uusi 2 momentti vastaa periaatteiltaan aiemmin voimassa ollutta toimeentulotukilakia. Uusi lainkohta sääntelee Kansaneläkelaitoksen menettelyä tilanteissa, joissa toimeentulotukiasiakkaan asumiseen liittyvät menot ylittävät lainkohdan tarkoittaman tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän. Tällöin Kansaneläkelaitoksen tulee ohjata hakijaa hankkimaan edullisempi asunto. Tämän lisäksi tuen hakijaa on ohjattava ottamaan yhteyttä kuntaan asuntoasian selvittämistä varten. Mikäli Kansaneläkelaitos edellyttää menojen kohtuullisuusharkinnan perusteella toimeentulotuen hakijan hankkivan edullisemman asunnon, hänelle tulisi varata riittävä ja hänen tosiasialliset tarpeensa huomioon ottava määräaika uuden asunnon hankkimiseen tai muihin asumisjärjestelyihin ennen kuin asumismeno voidaan ottaa Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotukiharkinnassa kohtuullistettuna huomioon. Riittävänä määräaikana voidaan pitää vähintään kolmea kuukautta, ellei erityisistä syistä, kuten kunnan asuntomarkkinatilanteesta tai asiakkaan tosiasiallisista tarpeista johtuen harkita tätä lyhyempää määräaika perustelluksi. Tämän määräajan pituuden arvioinnissa voidaan antaa merkitystä myös sille, onko hakijan toimeentulotuen tarve tilapäinen esimerkiksi äkillisen työttömyystilanteen yllättäessä vai arvioidaanko sen olevan pitempiaikaista.

Edullisemman asunnon hankintaan tulisi varata aikaa paitsi uudelle asiakkaalle, tarvittaessa myös toimeentulotukea aiemminkin hakeneelle henkilölle, jos hänelle ei ole annettu tietoa toimeentulotukea myönnettäessä noudatettavista asumismenokäytännöistä tai ne ovat muuttuneet.

Jos henkilö on saanut kehotuksen ja määräajan hakeutua edullisempaan asuntoon ja hän hakee uudelleen toimeentulotukea asuen edelleen samassa asunnossa ilman, että hänen tarpeensa on muuttunut, määräaika ei tule enää sovellettavaksi. Hakija ei toisin sanoen voi saada uuden hakemuksen myötä kansaneläkelaitokselta uutta määräaika edullisempaan asuntoon hakeutumista varten.

Tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän ylittävät asumismenot voidaan toimeentulotukilain uuden 7 b § 3 momentin nojalla ottaa huomioon täysimääräisinä myös määräajan jälkeen, jos hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan edullisempaa asuntoa.

Säännöksen edellyttämä tilannekohtainen kohtuullisuusharkinta ei saa johtaa siihen, että toimeentulotuen hakija jää ilman asuntoa tai joutuu muuttamaan sellaiseen asuntoon, joka ei täytä yleisesti hyväksyttävää tai henkilön tai perheen erityisiä tarpeita vastaavaa asumistasoa.

Asuntoon muuttoon liittyvät menot

Lainuudistuksessa toimeentulotuen Kansaneläkelaitoksessa tarpeellisen suuruisina päätettäviin muihin perusmenoihin on siirretty täydentävästä toimeentulotuesta hyväksyttävät asuntoon muuttoon liittyvät välttämättömät menot, kuten takuuvuokra, vuokraennakko, asuinirtaimiston kuljetusmenot ja muut muutosta aiheutuvat välttämättömät kustannukset.

Terveydenhuoltomenot

Toimeentulotuen saaja maksaa saamastaan tuen perusosasta vähäiset terveydenhuoltomenonsa. Perusosan lisäksi maksettaviin tuen muihin perusmenoihin kuuluvat muut kuin perusosaan sisältyvät terveydenhuoltomenot. Menojen hyväksymiselle ratkaisevaa ei ole menojen suuruus, vaan lähinnä niiden syntymisen peruste. Kansaneläkelaitos voi ottaa huomioon sekä määrältään suuret terveydenhuoltomenot että myös vähäisemmät terveydenhuoltomenot, mikäli ne eivät sisälly toimeentulotuen perusosaan tai niitä ei ole korvattu muista ensisijaisista järjestelmistä.

Vakiintuneen käytännön mukaisesti Kansaneläkelaitos voi huomioida tarpeellisen suuruisina esimerkiksi hammashuollosta ja silmälaseista aiheutuvat menot sekä terveydenhuollon maksuista asiakkaalle jäävän omavastuusuuden.

Toimeentulotuki on luonteeltaan viimesijainen taloudellinen tuki. Siksi tuen myöntämiseen nähden ensisijaista on, että asiakkaalta perittävää maksua helpotetaan tai se poistetaan silloin kun siihen on mahdollisuus. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaan kunnan on alennettava tai jätettävä perimättä sosiaalihuollon maksu ja maksukyvyyn mukaan määräytyvä terveydenhuollon maksu, jos periminen vaarantaa asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon tai lakisääteisestä elatusvelvollisuudesta huolehtimisen.

Lapsen päivähoito ja koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminta

Kansaneläkelaitoksessa päätettäviin perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin on uudistuksessa luettu myös lasten päivähoitomenot sekä perusopetuslain (628/1998) mukaisesta koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat menot (toimeentulotukilain 7 b § 1 momentin 5 kohta). Nämä erät sisältyivät aiemmin täydentävään toimeentulotukeen. Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvat menot ovat uusi lainkohta.

Toimeentulotuen viimesijainen luonne huomioiden ensisijaista on kuitenkin, että maksua alennetaan tai se jätetään kokonaan perimättä. Lasten päivähoidosta annetussa laissa (36/1973) tarkoitettua kunnan järjestämästä päiväkotij- ja perhepäivähoidosta voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 7 a §:n perusteella perheen koon ja palvelujen käyttäjien tulojen mukaan määräytyvä maksu. Maksu voidaan kuitenkin jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Myös perusopetuslain mukaisesta aamu- ja iltapäivätoiminnasta voidaan määrätä laissa tarkemmin säädellyin edellytyksin määräytyvä maksu. Perusopetuslain 48 f §:n 2 momentti mahdollistaa kuitenkin maksun perimättä jättämisen tai alentamisen, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä. Tällainen tilanne on esimerkiksi perheillä, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen.

Lapsen tapaaminen

Toimeentulotuen muina perusmenoina huomioidaan lapsen tapaamisesta lapsen kanssa eri taloudessa asuvalle vanhemmalle aiheutuvat menot siltä osin, kun ne perustuvat kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen. Tämä täydentävään toimeentulotukeen kuuluva menoerä on siirretty Kansaneläkelaitoksen ratkaistavaksi kuuluviin tuen muihin perusmenoihin. (7 b §:n 1 momentin 6 kohta)

Henkilötodistus ja matkustusasiakirja

Toimeentulotukilain 7 b §:n 1 momentin 7 kohtaan on sisällytetty tuen muihin perusmenoihin kuuluvana välttämättömän henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot. Niitä koskevan hakemuksen ratkaisee Kansaneläkelaitos.

4. Täydentävä toimeentulotuki (7 c §) ja ehkäisevä toimeentulotuki (1§, 13 §). Monialainen yhteistyö sekä sosiaalityö (4 §, sosiaalihuoltolain 41 §)

Hakemus täydentävästä toimeentulotuesta tai ehkäisevästä toimeentulotuesta tehdään kunnalle, joka ratkaisee hakemukset, jos asiakas on saanut perustoimeentulotukea koskevan päätöksen Kansaneläkelaitokselta.

Uudistuksessa ei muutettu täydentävää toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea tai käsitteilyn viivytyksettömyyttä ja sen määräaikoja koskevia periaatteita. Valittu menettelymalli nopeuttaa hakemuksen käsittelyä ja ohjaa asiakkaan suoraan asiassa toimivaltaiseen viranomaiseen.

4.1 Sosiaalityö ja kunnan monialainen yhteistyö Kansaneläkelaitoksen kanssa

Toimeentulotuen yhteydessä tehtävällä sosiaalityöllä on suuri merkitys. Jo toimeentulotuesta annetun lain säätämisen yhteydessä todettiin, että toimeentulotuen saaminen ja työttömyyden pitkittyminen johtavat usein tilanteisiin, joissa henkilön itsenäisen suoriutumisen edellytyksiä on syytä tukea. Asiakkaalle annettavaa tukea pidetään erityisen tärkeänä tilanteissa, joissa kysymyksessä on perusosan alentaminen. Tällöin on syytä pyrkiä hyödyntämään myös moniammatillista yhteistyötä.

Tehdyn toimeentulotuki uudistuksen tavoitteena on myös sosiaalityön aseman vahvistaminen kunnan sosiaalihuollossa, jolloin osa perustoimeentulotuen myöntämiseen käytetyistä sosiaalihuollon ammattihenkilöstön henkilötyövuosista olisi mahdollista siirtää kunnan sisällä uuden sosiaalihuoltolain mukaisiin tehtäviin. Pidemmällä aikavälillä uudistus mahdollistaa palvelujärjestelmän tehostamisen ja sosiaalityön resurssien tarkoituksenmukaisen käytön ja aikuissosiaalityön kehittämisen sekä tätä kautta aikaisempaa kokonaisvaltaisemman asiakkaan tilanteen arvioimisen ja tukemisen. Tämän arvioidaan tehostavan myös toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaiden tukemista itsenäiseen selviytymiseen ja toimeentulotukiasiakkuudesta irrottautumiseen.

Uudistetun sosiaalihuoltolain (1301/2014) 41 §:ssä säädetään myös monialaisesta yhteistyöstä, joka koskee myös Kansaneläkelaitosta. Erillisen yhteistyösäännöksen tarkoituksena on edistää ja korostaa yhteistyön merkitystä kaikessa työskentelyssä. Yhteistyö tulee huomioida kaikissa yksittäistapauksissa. Mainitun lainkohdan mukaan palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden.

Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin sosiaalihuoltolaissa tarkemmin säädetään (sosiaalihuoltolain 41 §).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 41 §

Monialainen yhteistyö

Palvelutarpeen arvioimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään.

Tietojen antamisesta ilman asiakkaan suostumusta ja asiakastietojen kirjaamisesta monialaisessa yhteistyössä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa sekä sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa.

4.2 Täydentävä toimeentulotuki (7 c §)

Täydentävää toimeentulotukea asiakas hakee kunnasta saatuaan Kansaneläkelaitokselta perustoimeentulotukea koskevan päätöksen. Täydentävän toimeentulotuen luonne ja sen myöntämisen periaatteet eivät muutu uudistuksessa. Eräitä sen menoeriä on siirretty osaksi perustoimeentulotukea. Uutena menoeränä lainkohdassa säädetään asumisesta aiheutuvista menoista, jotka on tarpeen huomioida täydentävän tuen tarvearvioinnissa tai joita ei ole voitu ottaa kokonaisuudessaan huomioon Kansaneläkelaitoksen myöntäessä perustoimeentulotukea.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan täydentävää toimeentulotukea koskevan toimeentulotukilain 7 c §:n mukaan myöntää silloin, kun hakijalla tai perheellä on säännöksessä tarkoitettuja erityismenoja, ja pelkän perustoimeentulotuen myöntäminen ei riitä turvaamaan asiakkaan toimeentuloa toimeentulotukilaissa tarkoitettulla tavalla. Kunta arvioi esitetyn erityismenon tarpeellisuuden tapauskohtaisesti suhteessa toimeentulotuen hakijan ja hänen perheensä olosuhteisiin ja tilanteeseen. Täydentävää toimeentulotukea saadaksean asiakkaan on esitettävä riittävä selvitys erityismenon tarpeellisuudesta.

Täydentävässä toimeentulotuessa ei ole suljettu pois mitään menolajia, vaan tapauskohtaisesti kunta harkitsee, onko jokin meno henkilön tai perheen toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suorittamisen edistämiseksi tarpeellinen.

Asumisesta aiheutuvat menot täydentävässä toimeentulotuessa

Tietyissä tilanteissa henkilölle voi perustoimeentulotukipäätöksestä huolimatta jäädä vielä sellaisia asumisesta aiheutuvia menoja, jotka on tarpeen huomioida täydentävässä toimeentulotuessa tai menoja, joita ei ole voitu ottaa kokonaisuudessaan huomioon myönnettäessä perustoimeentulotukea. Tämän vuoksi lain 7 c § 1 momentin 1 kohdan mukaisina erityismenoina otetaan huomioon muut kuin tuen muita perusmenoja käsittelevässä 7 b §:ssä tarkoitetut asumisesta aiheutuvat menot. Näitä voivat olla esimerkiksi 7 b §:n 3 momentin mukaiset tilanteet, jossa asiakkaan asumismenot ylittävät 7 b §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän ja Kansaneläkelaitos on ohjannut henkilön hankkimaan edullisempi asunto. Lisäksi kyseeseen voivat tulla muun muassa kalusteiden hankkimisesta aiheutuvat kustannukset

Lain 7 c §:n 2 momenttia ei uudistuksessa muutettu. Sen mukaan henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

4.3 Ehkäisevä toimeentulotuki (1 §, 13 §, 14 § 3 mom)

Ehkäisevää toimeentulotukea asiakas hakee kunnasta, jos hän on saanut Kansaneläkelaitokselta perustoimeentulotukea koskevan päätöksen. Ehkäisevän toimeentulotuen luonne ja sen myöntämisen periaatteet eivät muuttuneet uudistuksessa. Kunta voi lisäksi myöntää ehkäisevää toimeentulotukea sellaisissa poikkeustilanteissa, joissa Kansaneläkelaitos ei pysty aukioloaikojensa vuoksi palvelemaan, mutta henkilölle on turvattava kiireellinen ja välttämätön apu. Kunta voi tällaisissa tilanteissa myöntää ehkäisevää toimeentulotukea ilman, että asiakkaan oikeutta perustoimeentulotukeen on kyseisenä ajanjaksona päätöksellä arvioitu ja ratkaistu.

5. Asiakkaan toimeentulotuen perusosan alentaminen (10 §)

Toimeentulotukilain 10 §:ää on täydennetty. Se edellyttää, että kun Kansaneläkelaitos päättää alenuttaa asiakkaan perusosaa, sen on tiedotettava asiakkaalleen kunnan velvollisuudesta laatia hänelle laissa edellytetty asiakassuunnitelma. Asiakas tulee ohjata kunnan sosiaalitoimeen tätä varten. Kansaneläkelaitos toimittaa kuntaan tiedon asiakkaan perusosan alentamisesta, jolloin kunta voi ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin.

Perusosan alentamisen periaatteita ja menettelyjä ei muutettu muuten.

6. Lastensuojelun taloudellisen tuen huomioiminen (11 §)

Toimeentulotukilain 11 §:ään on lisätty lastensuojelun jälkihuollossa olevia nuoria koskeva uusi 7 kohta, jonka mukaan toimeentulotukea laskettaessa tuloina ei oteta huomioon lastensuojelulain (417/2007) 35 ja 36 §:ssä tarkoitettua lastensuojelun avohuoltona ja 76 a §:ssä tarkoitettua lastensuojelun jälkihuoltona annettua taloudellista tukea asumisen ja toimeentulon turvaamiseksi. Tällaiset etuoikeutetut tulot merkitään asiakkaan toimeentulotukilaskelmaan. Lastensuojelulaissa tarkoitettu tuki on tarkoitettu vastaamaan nuoren yksilöllisiin tuen tarpeisiin ja sitä on tarkoitettu voitavan myöntää toimeentulotuen ohessa.

7. Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus (lastensuojelulain 25 § ja 25 a §)

Kansaneläkelaitos on lisätty lastensuojelulain mukaisten ilmoitusvelvollisten joukkoon (25 §). Näin ollen myös Kansaneläkelaitoksen palveluksessa oleva henkilö on velvollinen viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos hän on tehtävässään saanut tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on kyseisen henkilön arvion mukaan syytä selvittää.

8. Muutoksenhaku (24 §)

Kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymätön saa vaatia oikaisua Kansaneläkelaitokselta. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen ja sen päätöksestä valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen sen myöntämällä luvalla.

Täydentävän toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen muutoksenhakuun ei tehty muutosta. Kunnan sosiaaliasiamies antaa tarvittaessa asiakkaalle neuvontaa ja opastusta muutoksenhakuun.

9. Toimeentulotukihakemuksen viivytyksetön käsittely ja aiheutuneiden kustannusten jako (5 b §, 14 a §, 14 b §, 14 c § sekä laki peruspalvelujen valtionosuudesta 34 §)

Toimeentulotukilain uudistuksessa ei muutettu tuen käsittelyä koskevia periaatteita eikä sen määräaikoja tai määräaikojen toteutumisen tilastointia.

Toimeentulotukiasia on toimeentulotukilain mukaan käsiteltävä siten, että hakijan tai perheen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu. Toimeentulotukiasia on kunnassa ja Kansaneläkelaitoksessa käsiteltävä viivytyksetä ja viimeistään toimeentulotukilain asettamien määräaikojen puitteissa.

Kansaneläkelaitoksen on tarvittaessa yhteistyössä asianomaisen kunnan kanssa arvioitava, onko siltä tukea hakevan asiakkaan täydentävän toimeentulotuen tai ehkäisevän tuen tarve kiireellinen. Jos tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, Kansaneläkelaitoksen on käsiteltävä hakemus myös perustoimeentulotuen osalta kiireellisenä. (14 d §)

Päätös toimeentulotuen myöntämisestä on pantava viivytyksetä täytäntöön.

Oleskelukunta

Uudistetun toimeentulotukilain 14 a §:n 1 momentin mukaan perustoimeentulotuen myöntää hakemuksesta Kansaneläkelaitos Suomessa oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Kansaneläkelaitoksen tulee tukea myöntäessään kohdentaa maksettu tuki siihen kuntaan, jonka alueella hakija tai perhe *vakinaisesti oleskelee*. Tämä menettely noudattaa aiemmin voimassa olleen toimeentulotukilain periaatetta asiakkaan vakinaisen oleskelukunnan vastuusta. Epäselvässä tapauksessa Kansaneläkelaitoksen tulee selvittää asiaa asianomaisen kunnan tai kuntien kanssa.

Jos tuenhakija tai perhe *oleskelee useamman kuin yhden kunnan alueella muutoin kuin satunnaisesti*, Kansaneläkelaitos kohdentaa tuen siihen kuntaan, jossa hakija tai perhe oleskelee ja jonka alueella oleskelusta hakijan tai perheen menot ovat johtuneet. Kunnan vastuu ulottuu siten vain niihin kustannuksiin, jotka ovat syntyneet tai aiheutuneet vakinaisesta tässä kunnassa oleskelusta, kuten

tähän astikin. Kansaneläkelaitoksen on selvitettävä tarvittaessa yhteistyössä kyseessä olevien kuntien kanssa, mitkä toimeentulotukeen oikeuttavista kustannuksista ja menoista kohdistuvat missäkin kunnassa oleskeluun. Asiakkaan tulot ja varat otetaan huomioon samoilta ajanjaksoilta, joita menotkin rajataan koskemaan.

Asiakkaan tarvitseman täydentävän toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntää hakemuksesta sen kunnan toimielin, jonka alueella hakija tai perhe vakinaisesti oleskelee. Periaate vastaa aiemmin sovelletun lainkohdan periaatetta.

Jos hakija tai perhe oleskelee muutoin kuin satunnaisesti useammassa kuin yhdessä kunnassa, tarvittavan täydentävän toimeentulotuen tai ehkäisevän toimeentulotuen myöntää sen kunnan toimielin, jonka alueella oleskelusta hakijan tai perheen menot johtuvat. Periaate vastaa aiemmin voimassa olleen lainkohdan vastaavaa periaatetta.

Kiire

Kuten aiemminkin, toimeentulotukiasia on käsiteltävä toimeentulotukilain mukaisesti siten, että hakijan tai perheen oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ei vaarannu.

Kansaneläkelaitoksen on tarvittaessa yhteistyössä asianomaisen kunnan kanssa arvioitava, onko kansaneläkelaitokselta tukea hakevan asiakkaan täydentävän toimeentulotuen tai ehkäisevän tuen tarve kiireellinen. Jos tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, Kansaneläkelaitoksen on käsiteltävä hakemus perustoimeentulotuen osalta kiireellisenä.

Jos Kansaneläkelaitos myöntää perustoimeentulotukea kiireelliseen tuentarpeeseen, se kohdentaa aiheutuneet kustannukset siihen kuntaan, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä (14 a § 1 momentti). Periaate vastaa aiemmin voimassa olleen lainkohdan kuntia koskevaa periaatetta.

Toimeentulotukilakiin lisättiin lainuudistuksessa 14 pykälään uusi 3 momentti, jossa säännellään kunnan mahdollisuutta myöntää toimeentulotukea kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi poikkeustilanteissa ilman, että asiakkaan oikeutta perustoimeentulotukeen on kyseisenä ajanjaksona päätöksellä arvioitu ja ratkaistu Kansaneläkelaitoksessa. Tuki myönnetään näissä tilanteissa ehkäisevänä toimeentulotukena. Menettely koskee sellaisia poikkeuksellisia tilanteita, joissa Kansaneläkelaitos ei pysty palvelemaan, mutta henkilölle on turvattava kiireellinen ja välttämätön apu. Näissä tilanteissa on perusteltua, että myös kunta voi myöntää taloudellista tukea ilman, että asiakkaan oikeus perustoimeentulotukeen on ensin selvitetty ja ratkaistu Kansaneläkelaitoksessa. Tällaisina tilanteina voidaan mainita ennen kaikkea asiakkaan akuutit tilapäisen taloudellisen tuen tarpeet, jotka eivät kiireellisyytensä vuoksi voi odottaa Kansaneläkelaitoksen palveluiden aukioloa. Tuki katsotaan ehkäiseväksi toimeentulotueksi.

Toimeentulotuen kiireellinen tarve voi syntyä paitsi vakinaisessa oleskelukunnassa, myös oleskeltaessa *jossain muussa kunnassa*. Lain periaatetta ei muutettu uudistuksessa. Tällöin hakijalle tai perheelle on Kansaneläkelaitoksesta myönnettävä välttämätön osuus perustoimeentulotuesta, esimerkiksi välttämättömät ravinto- ja terveydenhuoltomenot. Tuloista ja varoista otetaan vastaavasti huomioon vain ne, jotka tuolloin ovat käytettävissä. Säännöksen perusteella Kansaneläkelaitos voi kohdentaa kiireelliseen tarpeeseen myönnetyn perustoimeentulotuen kustannuksen siihen kuntaan, jossa hakija tai perhe oleskelee toimeentulotukea hakiessaan. (14 a § 1 momentti)

Jos täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen tarve on kiireellinen, tuen myöntää sen kunnan toimitus, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä. Periaate vastaa aiemmin voimassa olleen lainkohdan kuntia koskevaa periaatetta.

Hakuajankohtaa myöhempää kuukautta koskeva hakemus

Asiakas voi jättää käsiteltäväksi tukihakemuksen, joka koskee hakuajankohtaa seuraavaa kuukautta. Uudistuksessa ei muutettu aiemmin voimassa olleen lainkohdan mukaista menettelyä, jossa päätös tällaisesta hakemuksesta tehdään ja pannaan täytäntöön viimeistään sanotun kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä, jos hakemuksen saapumisesta on tuolloin kulunut enemmän kuin seitsemän arkipäivää.

Puutteellinen hakemus

Puutteellisen hakemuksen käsittelyä koskeva menettelyperiaate määrääikoineen vastaa aiemmin voimassa ollutta lainkohtaa. Kansaneläkelaitos voi uudistetun lain nojalla hankkia useita tarvittavia tietoja myös oma-aloitteisesti.

10. Erityisvaltionosuus kunnalle (5 b §) sekä laki peruspalvelujen valtionosuudesta (34 §)

Vuoden 2017 alkuun saakka toimeentulotukilain mukainen erityisvaltionosuus kunnalle sen myöntämään perustoimeentulotukeen oli 50 prosenttia myönnetyn tuen kustannuksista. Myös jatkossa kunnat osallistuvat perustoimeentulotuen rahoittamiseen 50 prosentin osuudella. Kuntien osuus otetaan huomioon vähentämällä se kunnalle maksettavasta peruspalvelujen valtionosuudesta. Näin välttyään edestakaiselta maksuliikenteeltä kuntien ja valtion välillä. Peruspalvelujen valtionosuuslain 34 §:ää muutettiin tältä osin toimeentulotukilain uudistuksen yhteydessä (1704/2009, muutettuna lailla 816/2015).

11. Kunnan myöntämä perustoimeentulotuki ajalla 1.1. - 31.3.2017

Lain voimaan tullessa kunnissa on maksussa vuodenvaihteeseen saakka voimassa olleen lain perusteella tehtyjä vuodelle 2017 ulottuvia toimeentulotukipäätöksiä. Lain siirtymäsäännöksen perusteella näin myönnettyjä tukia voidaan maksaa enintään maaliskuun 2017 loppuun saakka. Tällöin kunta soveltaa vuoden 2016 vuoden puolella voimassa ollutta lainsäädäntöä myös vuoden 2017 puolelle ulottuviin päätöksiin. Näiden päätösten osalta kunta myös maksaa toimeentulotuen tekemiensä päätösten mukaisesti, tekee toimeentulotuen indeksitarkistukset ja käsittelee myös toimeentulotuen takaisinperintää koskevat asiat tekemiensä päätösten osalta ja vastaa muutoinkin päätösten toimeenpanosta kokonaisuutena kattaen esimerkiksi mahdollisen muutoksenhakuvaiheen.

Kunnat saavat erityisvaltionosuutta vuoden 2017 maaliskuun loppuun saakka maksamiinsa perustoimeentulotukikustannuksiin. Vuonna 2017 aiheutuneista perustoimeentulotuen menoista kunnan on ilmoitettava aluehallintovirastolle viimeistään 31.5.2017.

Siirtymävaiheessa ei voida täysin välttää väärälle viranomaiselle toimitettuja toimeentulotukihakemuksia. Väärälle viranomaiselle toimitettuun hakemukseen sovelletaan hallintolain (434/2003) 21 §:n mukaista menettelyä ja asiakirja siirretään toimivaltaiselle viranomaiselle. Erityisen tärkeänä sekä asiakkaiden että viranomaistoimijoiden kannalta on ilmoittaa asiakkaalle selkeästi asiakirjan siirrosta sekä sen perusteista. Hakemukselle toimeentulotukilaissa asetetut käsittelyajat lasketaan siitä, kun asiakirja on saapunut toimivaltaiselle viranomaiselle.

Toimeentulotukilain voimaantulon siirtymäkaudella valtionosuuden vähennyksen perusteena käytetään vuonna 2017 kuntien aluehallintovirastolle ilmoittamaa tietoa vuoden 2016 kesäkuun loppuun mennessä aiheutuneista perustoimeentulotuen kustannuksista sekä arviota kyseisen vuoden heinä-joulukuun kustannuksista. Samaa arviota käytetään perusteena myös vahvistettaessa vuoden 2018 peruspalvelujen valtionosuudesta tehtävää vähennystä. Siirtymäkaudella vuosilta 2018 ja 2019 tehtyä valtionosuuden vähennystä kuitenkin tarkistetaan toteutuneen, Kansaneläkelaitoksen ilmoittaman todellisen maksatuksen mukaisesti. Kansaneläkelaitos ilmoittaa todellista maksatusta koskevat tiedot valtiovarainministeriölle maksatusta varten seuraavan vuoden huhtikuun loppuun mennessä. Tarkistuserät otetaan huomioon vastaavasti vuosien 2019 ja 2020 valtionosuuspäätöksissä. Muutoin valtionosuuksista tehtävä vähennykset olisivat lopullisia, ellei valtionosuuspäätökseen kokonaisuudessaan haettaisi muutosta.

Muutoksenhaku kunnan peruspalvelujen valtionosuutta koskevaan päätökseen tapahtuu peruspalvelujen valtionosuutta koskevan lain mukaisesti.

Lisätietoa:

Toimeentulotuki sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivustolla:

http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki

Sosiaalihuoltolaki ja sen oheisaineistot sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivustolla:

<http://stm.fi/ukk-sosiaalihuoltolaki>

Kansaneläkelaitos:

www.kela.fi/

Muulla verkossa:

Toimeentulotukilakiin ja sen oikeuskäytäntöön voi tutustua verkossa esimerkiksi Edilex- palvelun (www.edilex.fi) tai Finlex-palvelun kautta (www.finlex.fi) tai www.suomenlaki.fi

Laki toimeentulotuesta (1412/1997)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Laki yleisestä asumistuesta (938/2014)

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja: www.oikeusasiamies.fi

Oikeuskanslerin ratkaisuja: www.oikeuskansleri.fi/fi/ratkaisut/

Aluehallintovirasto: www.avi.fi

Lisätietoja antavat:

Ylitarkastaja Jaakko Ellisaari (etunimi.sukunimi@stm.fi) puh. 02951 63 305

Neuvotteleva virkamies Sanna Pekkarinen (etunimi.sukunimi@stm.fi) puh. 02951 63 434

STM:n kuntainfot verkossa

<http://www.stm.fi/kuntainfot>

